

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อศึกษาการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนและเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่เป็นคณะกรรมการชุมชน ในชุมชนแขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร จำนวน 9 ชุมชน โดยมีคณะกรรมการชุมชน จำนวน 82 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ และดำเนินการประมวลผลข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ด้วยโปรแกรม SPSS สถิติที่ใช้ในการศึกษา คือ การคำนวณหาร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหาค่า t-test และ F-test โดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 รวมทั้งจากการสัมภาษณ์แบบลุ่มลึกและการสนทนากลุ่ม โดยคาดว่าผลจากการศึกษาจะทำให้ทราบถึงลักษณะของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน การใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน และแนวทางการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนเพื่อการพัฒนาต่อไปในอนาคต

สรุปผลการศึกษา

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้นำชุมชน

จากผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้นำชุมชน ได้แก่ เพศ สถานภาพ สมรส อายุ วุฒิการศึกษา รายได้ของครอบครัว ตำแหน่งในคณะกรรมการชุมชน ระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชน และระยะเวลาการเป็นคณะกรรมการชุมชน ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิง และมีสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาสมรสแล้ว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51 – 60 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา และมีรายได้ของครอบครัว 10,001 – 12,000 บาทขึ้นไป โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นกรรมการชุมชน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลานานคือระหว่าง

26 – 30 ปีขึ้นไป และมีระยะเวลาการเป็นคณะกรรมการชุมชนส่วนใหญ่เป็น 3 – 4 ปี ต่อเนื่อง 2 วาระ

2. ลักษณะของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน

จากผลการศึกษาในส่วนของการสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มในภาพรวม สรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้ คือ ทุนมนุษย์ ได้แก่ ผู้นำชุมชน และวิทยากรท้องถิ่น ทุนสถาบัน ได้แก่ วัด และโรงเรียน และทุนทางวัฒนธรรมที่เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม ได้แก่ การบำเพ็ญกุศลตามเทศกาลวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งลักษณะของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ได้มีการเชื่อมโยงกับประชาชนในชุมชนที่แสดงออกในรูปของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม การเสียสละต่อชุมชนในการบำเพ็ญกุศลที่สามารถส่งเสริมการจัดการศึกษาและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอาชีพในชุมชนได้ ซึ่งอยู่ในรูปแบบที่ผู้นำชุมชนที่เป็นที่ยอมรับ มีการนับถือ เชื่อถือของคนในชุมชน เป็นผู้วางแผนริเริ่มและสร้างการมีส่วนร่วมในการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน

3. การใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน

จากผลการศึกษาทัศนะของผู้นำชุมชนต่อการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาอาชีพ ในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน คือ ด้านการประสานสัมพันธ์ในชุมชน การมีส่วนร่วม การประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล และการส่งเสริมอาชีพและรายได้ สรุปได้ดังนี้

ด้านการประสานสัมพันธ์ในชุมชน และการมีส่วนร่วม พบว่า มีการประชุมกลุ่มชุมชนกับผู้นำทางสังคม และประชาชนในชุมชนเป็นประจำ มีการเชิญชวนให้คนในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ของชุมชน การได้ร่วมประชุมปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การได้ร่วมเป็นกรรมการพิจารณาหลักสูตรท้องถิ่น ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมปฏิบัติ สำหรับการที่ไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนด้านการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน การติดตามผลประโยชน์นั้น ยังไม่มีการปฏิบัติให้เห็นอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน

ด้านการประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล การส่งเสริมด้านอาชีพและรายได้ พบว่า ได้มีการประสานงานกับสำนักงานเขตเพื่อเสนอนโยบาย

และการร่วมมือกับวัดจัดกิจกรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาด้านการมีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพของชุมชน มีบุคลากรทางการศึกษาได้เข้ามาส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพ มีการส่งกำลังร่างกาย ทรัพย์ เพื่อช่วยในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และการได้รับความร่วมมือจากผู้นำระดับท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณ สำหรับการที่ชุมชนไม่ได้รับความช่วยเหลือ และไม่ได้เข้าร่วมกับหน่วยงานภายนอกด้านการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้แก่ชุมชน นั้นยังมีน้อยเนื่องจากไม่ได้มีการประสานความร่วมมือจากองค์กรเอกชน จะมีแต่องค์กรของหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น ในด้านการส่งเสริมอาชีพกลุ่มอาชีพที่มีอยู่เป็นอาชีพดั้งเดิม คือ กลุ่มทำขนมพื้นเมือง กลุ่มการเกษตร พืช ผัก ผลไม้ กลุ่มงานหัตถกรรม กลุ่มศิลปประดิษฐ์ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าไหม กลุ่มสมุนไพร กลุ่มไถติมโบราณ เป็นต้น ในการส่งเสริมอาชีพและรายได้โดยการให้มีการแนะนำเกี่ยวกับการฝึกอบรมวิชาชีพให้คนในชุมชนมาเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ เช่น การเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพ การฝึกทักษะวิชาชีพ การให้บริการด้านวิชาชีพ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนมีความสนใจกิจกรรมกลุ่มอาชีพเสริมซึ่งช่วยให้ประชาชนอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากประชาชนมีการเข้าร่วมในกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ของชุมชนน้อย เมื่อพิจารณาในภาพรวม ปรากฏให้เห็นว่าการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาในภาพรวมสรุปได้ว่าการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพมีการใช้ในลักษณะที่เป็นการระดมทุนทางสังคมจากภายนอกและภายในชุมชน อันได้แก่ ใช้วัด โรงเรียนและชุมชน เข้ามาที่ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในลักษณะการใช้พื้นที่ร่วมกัน โดยประชาชนในชุมชนมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ทั้งจากภายนอกคือ การศึกษาเรียนรู้ดูงานนอกสถานที่ และการเรียนรู้ภายใน คือ การร่วมกันทำกิจกรรมในชุมชนตามกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณี แต่การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการ การติดตามผล และการร่วมรับผลประโยชน์ในการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนยังมีลักษณะที่ยังไม่ปรากฏเห็นเป็นรูปธรรม เนื่องจากประชาชนมีการเข้าร่วมในกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ของชุมชนน้อย ชุมชนจึงควรได้รับส่งเสริมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดการพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งที่เป็นอาชีพดั้งเดิม และส่งเสริมอาชีพใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับลักษณะของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน

4. แนวทางการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน

จากผลการศึกษาพบว่า มีผู้ไม่แสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะใด ๆ มากกว่าผู้ที่ให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน ดังนี้ คือ การกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เนื่องจากประชาชนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านอาชีพหรือการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพราะการประกอบอาชีพจึงมีข้อจำกัดด้านเวลาสำหรับหน่วยราชการท้องถิ่นที่เข้ามาแนะนำการพัฒนาอาชีพนั้นไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนจึงไม่เกิดการสนใจในอาชีพใหม่ ๆ เพราะหน่วยงานราชการที่จัดการศึกษาด้านอาชีพมุ่งเน้นการดำเนินการงานรูปแบบตั้งรับ และมีได้มีโครงการพัฒนารูปแบบเชิงรุกในกลุ่มอาชีพที่เป็นทุนทางสังคมในชุมชน และการรวมกลุ่ม การรวมตัว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนยังไม่เห็นชัดเจน อันเนื่องมาจากการขาดเครื่องมือ ความเข้าใจ และผู้เข้าไปแนะนำส่งเสริม

ด้านข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ผู้นำชุมชนมีความเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนดังนี้ว่า หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามาช่วยเหลือและส่งเสริมด้านอาชีพอย่างต่อเนื่อง เพราะหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งในการเข้ามามีส่วนสนับสนุนชุมชน และให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานภาครัฐจะต้องพิจารณาถึงแนวนโยบายในการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษา ควรมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เข้ามาจัดหาสถานที่ตั้งสำหรับให้เด็กในชุมชนได้เลาะหาความรู้จัดสร้างห้องสมุด ศูนย์อนามัยประจำชุมชน และสถานที่ออกกำลังกายสำหรับเด็กและผู้สูงอายุ เพื่อให้คนในชุมชนมาทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทุกคนในชุมชน และแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน ควรดำเนินการจัดหาตั้งสถานที่ศึกษาด้านอาชีพในชุมชน โดยอาจจัดตั้งหน่วยไว้ในชุมชนแบบลักษณะชั่วคราว เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และควรจัดให้มีแหล่งรองรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าของชุมชน อาจจะต้องเป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าประจำเขต โดยรวบรวมเอาสินค้าของกลุ่มอาชีพในชุมชนมาแสดงร่วมกัน และพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้การศึกษาอาชีพของชุมชน

สรุปผลการศึกษาจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยรวมคือ ผู้นำชุมชนและตัวแทนจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม ได้ให้ทัศนะต่อแนวทางการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนสะท้อนถึงวิธีการแก้ไขปัญหาของผู้นำชุมชน คือ การใช้วิธีการเข้าหาบุคคล

ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากที่สุดเป็นผู้ประสานและแก้ไขปัญหา ตัวแทนของประชาชนในชุมชนได้มีแนวทางในการพัฒนาทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนด้วยวิธีการให้สถานที่หรือองค์กรรองรับผลิตภัณฑ์หรือผลงานที่เกิดขึ้นจากแรงงานของคนในชุมชนได้มีสถานที่วางจำหน่ายเพื่อนำรายได้มาบริหารจัดการองค์กรหรือชุมชนต่อไปให้อยู่ได้เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชุมชนและความต้องการภายนอกชุมชน

ผู้นำชุมชน มีความเห็นด้วยเป็นอย่างมากในเรื่องของการใช้ทุนทางสังคมมาพัฒนาในการจัดการศึกษาด้านอาชีพ เนื่องจากการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ที่จะช่วยแก้ไขปัญหการว่างงานในสังคม โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความตระหนักร่วมกันในการร่วมกันรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นคนในชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้นำทางสังคมที่มีในชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือเอกชนก็ตาม ทั้งนี้จะเกิดจากการประสานสัมพันธ์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การให้ความร่วมมือ ความเสียสละ และการรวมกลุ่ม แต่ที่สำคัญก็คือ ชุมชนนั้น ๆ ต้องมีความเข้มแข็ง มีผู้นำที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานสร้างความเข้าใจในระดับชุมชน และการระดมทุนทางสังคมภายนอกเข้ามาเสริมทุนทางสังคมภายในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ซึ่งผลจากการศึกษาเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่งในการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนเพื่อให้เกิดการมีรายได้และสร้างความเข้มแข็งกับประชาชนในชุมชน

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างกับการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษาอาชีพ ในด้านต่าง ๆ พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษาอาชีพ ในด้านต่าง ๆ คือ รายได้ของครอบครัว วุฒิการศึกษา และตำแหน่งในคณะกรรมการชุมชน นั่นคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ของครอบครัว วุฒิการศึกษา และตำแหน่งในคณะกรรมการต่างกัน จะมีการดำเนินการในการมีส่วนร่วมกับการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษาอาชีพ แตกต่างกัน แต่เพศ สถานภาพ อายุ ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน และระยะเวลาการเป็นกรรมการชุมชนที่ต่างกัน มีการดำเนินการในการมีส่วนร่วมกับการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษาอาชีพไม่แตกต่างกัน แสดงว่าเพศ สถานภาพ อายุ ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน และระยะเวลาการเป็นกรรมการชุมชนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการใช้ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษาอาชีพของชุมชน

ข้อค้นพบจากการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ได้ข้อค้นพบที่ได้รับจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. การจัดทำข้อมูลสารสนเทศของชุมชนของหลายหน่วยงานที่เข้ามาสำรวจข้อมูล ยังไม่มีการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ และได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะการจัดทำข้อมูลนั้นจะเป็นข้อมูลของแต่ละหน่วยงานไม่ได้มีการประสานข้อมูลสารสนเทศของชุมชนไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อสะดวกต่อการค้นหาและวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน จึงทำให้เวลาที่มีการจะนำข้อมูลชุมชนมาใช้ก็จะต้องมีการสำรวจหรือหาข้อมูลใหม่ ซึ่งจริงแล้วถ้าหากมีการจัดทำเป็นสารสนเทศของชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการทบทวนข้อมูล หรือศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ หนึ่งปีต่อครั้ง หรือสองปีต่อหนึ่งครั้งก็ย่อมได้

2. ในชุมชนนั้นประชาชนมีความต้องการและต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข และด้านการส่งเสริมอาชีพ แต่พบข้อจำกัดของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ลงไปทำงานร่วมกับประชาชนในชุมชน ไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของแต่ละหน่วยงาน แต่แท้จริงแล้วประชาชนมีความต้องการที่จะพัฒนา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัจจัยหรือแรงกระตุ้นจากภายนอกชุมชน และมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการใช้ทุนทางสังคมในการส่งเสริมและพัฒนาด้านอาชีพอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการทำงานอย่างเข้าใจบริบทของประชาชนในชุมชน

3. ประชาชนในชุมชนนั้นมีความหลากหลายของประชาชนที่อาศัยอยู่ ต่างก็ต้องไปประกอบอาชีพของตนเอง ทำให้ไม่มีเวลาที่จะเสียสละเพื่อส่วนร่วมในการพัฒนาหรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แต่ความเป็นจริงที่พบคือประชาชนในชุมชน แม้ว่าจะต้องประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ก็ยังมีความกระตือรือร้นที่จะหาอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ การมีผู้ส่งเสริมและเข้ามากระตุ้นก็จะสามารถทำให้ประชาชนได้เข้าใจวิธีการจัดการบริหารเวลาการทำงาน รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม สร้างทีมงานในชุมชนได้ดี โดยผู้ที่เข้ามาส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาสามารถจะระดมทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนได้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพราะว่าการทำงานพัฒนาส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชนนั้น ถ้ามีการประสานสร้างความเข้าใจระหว่างภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้ามาผสมผสานงานกัน ก็ทำให้มีการใช้ทุนทางสังคมทั้งภายในและภายนอกเพื่อการส่งเสริมอาชีพได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ระดับนโยบาย

จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ซึ่งสามารถจะสรุปผลการศึกษา ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานระดับนโยบายด้านการส่งเสริมอาชีพของกรุงเทพมหานคร อันได้แก่ สำนักพัฒนาสังคม ซึ่งมีภารกิจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้มีความกินดีอยู่ดีอย่างพอเพียง สำนักงานเขต ซึ่งเป็นหน่วยงานปฏิบัติการระดับชุมชนที่จะบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนผู้มีความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้กับประชาชนในชุมชนได้รับการฝึกฝนพัฒนารวมกลุ่มสร้างความเข้มแข็งทางรายได้ต่อไป ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ด้านความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีต่อชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนนั้น ควรทำในลักษณะที่เป็นระบบครอบคลุม และตรงกับความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร ในฐานะเป็นหน่วยราชการที่รับผิดชอบการฝึกฝนอบรมวิชาชีพให้ประชาชนในชุมชนกรุงเทพมหานคร ควรจะมีการกำหนดบทบาท และหน้าที่ของหน่วยงานในกำกับที่จัดการศึกษาด้านอาชีพในกรุงเทพมหานคร ได้จัดทำนโยบายการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนเพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานราชการกับชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างการใช้ทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชน และเน้นด้านการเรียนรู้ ให้เกิดความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ที่มาจากการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ด้านอาชีพ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2. ควรเน้นให้เกิดการสร้างผู้นำที่มีความเสียสละและมีความตั้งใจจริงในการช่วยเหลือชุมชน โดยเริ่มจากสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร จัดอบรมสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย อันได้แก่ ผู้บริหารหน่วยราชการที่จัดการศึกษาด้านอาชีพ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพในชุมชน และ

นักวิชาการท้องถิ่น โดยชี้ให้เห็นว่าชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเสียสละและความสามารถที่ผู้นำมี และบุคคลที่สามารถเป็นผู้นำได้นั้นก็มีอยู่แล้วในชุมชน ซึ่งการจัดอบรมดังกล่าว เพื่อการรับฟังปัญหาและวางนโยบายการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนอย่างเป็นรูปแบบ เป็นแบบแผนชัดเจน

3. ควรมีการประสานงานในระดับองค์กรราชการระดับสำนัก สำนักงานเขต หน่วยงานพัฒนาองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพ องค์กรธุรกิจ และหน่วยงานพัฒนาแรงงาน เพื่อการสร้างความเข้าใจด้านนโยบายด้านการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพให้มีความเข้าใจ และเป็นภาคีองค์กรการปฏิบัติงานจากหลากหลายหน่วยงานให้เป็นเอกภาพทางการปฏิบัติอย่างเดียวกัน เพื่อเกิดความเข้มแข็งในการส่งเสริมรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน โดยมีการส่งเสริมให้มีการทำงานร่วมกันขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ในลักษณะเป็นภาคี โดยเน้นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเทคนิคต่าง ๆ ในการดำเนินงานระหว่างกัน อันจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับชุมชนได้อีกด้วย

4. ควรส่งเสริมการฝึกอบรมและสร้างวิทยากรหรือนักพัฒนาชุมชนให้สามารถเข้าใจความเป็นชุมชน และเรียนรู้กระบวนการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนมี ให้เต็มทุกพื้นที่ในแต่ละชุมชน เพื่อการประสานแลกเปลี่ยนกับผู้นำชุมชน และสร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงข้อค้นพบของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างเป็นนโยบายด้านการส่งเสริมการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพที่มาจากระดับล่างคือประชาชนแท้จริง

ระดับแผนงาน

ในระดับแผนงานนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผนงานนั้น หมายถึง ฝ่ายนโยบายและแผนงานของสำนักพัฒนาสังคม สำนักงานเขต และผู้นำชุมชน จะต้องสร้างการมีส่วนร่วมในการนำนโยบายมาจัดทำเป็นแผนงาน มีข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการนำระบบข้อมูลสารสนเทศที่ได้มาพัฒนาและกำหนดเป็นแผนงานในระดับสำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นระบบที่สนับสนุนและผลักดันทำให้เกิดการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อมูลที่ได้มาจากชุมชนของสำนักงานเขตแต่ละแห่ง นำมาวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสในการจะนำเอาทุนทางสังคมมาจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน เพื่อจะส่งเสริมความเข้มแข็งในระดับแผนงานของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาด้านอาชีพ โดยจัดเวทีประชาชนในการแสดงความคิดเห็นในการใช้ทุนทาง

สังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชน โดยสรุปข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ จุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสในการพัฒนาทุนทางสังคมที่ใช้ในการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนที่ผ่านกระบวนการเวทีประชาชนในชุมชนเข้าเป็นแผนงานให้มีความสอดคล้องกับนโยบายที่ผู้นำชุมชนได้นำเสนอไว้แล้ว

ระดับปฏิบัติการ

ในระดับปฏิบัติการนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัตินั้น หมายถึง โรงเรียนฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร ศูนย์ฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร วิทยาลัยชุมชนกรุงเทพมหานคร ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม และผู้นำชุมชน มีข้อสรุป และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1. ควรมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างหน่วยราชการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยตรง และประชาชนในชุมชน ได้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติงานในการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพ โดยเน้นให้เกิดการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้ทุนทางสังคม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง เพราะความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน ไม่เฉพาะแต่ด้านการจัดการศึกษาด้านอาชีพเท่านั้น กิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนทำให้มีความใกล้ชิด เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และมีความสัมพันธ์กันทางสังคมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการสั่งสมและต่อยอดการใช้ทุนทางสังคมของชุมชนให้ได้มากที่สุดด้วย

2. ควรมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเครือข่ายกลุ่มอาชีพในระดับชุมชนเพื่อสร้างหน่วยงานระดับชุมชนที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลสารสนเทศ และการติดตามผลประเมินผลการดำเนินงานการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพพร้อมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยจัดกลุ่มตามความสนใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดตามความสนใจด้วยตนเอง เพื่อดำเนินการปฏิบัติการใช้ทุนทางสังคมในการจัดการศึกษาด้านอาชีพด้วยประชาชนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มด้วยตนเอง

3. ควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานราชการกับประชาชนในชุมชน เรื่องการใช้ทุนทางสังคมกับการพัฒนาส่งเสริมอาชีพของประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ควรจัดเป็นวาระการพัฒนาปกติของชุมชน เพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับประชาชนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดตั้งในรูปแบบของศูนย์ส่งเสริมอาชีพของเขต โดยรวบรวม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษาด้านอาชีพทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาอยู่ในศูนย์ส่งเสริมอาชีพ โดยศูนย์ฯ ดังกล่าวมีหน้าที่ส่งเสริมให้ความรู้ด้านวิชาชีพ และหาตลาดรองรับผลผลิต

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาเชิงสำรวจถึงลักษณะของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน และการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพเท่านั้น จึงควรที่จะมีการศึกษาลักษณะของทุนทางสังคมในความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเปรียบเทียบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท และปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จต่อการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การอาชีพ การพัฒนาชุมชน เป็นต้น ว่ามีปัจจัยอะไรที่สำคัญทำให้ทุนทางสังคมนำมาใช้ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรจะมีการศึกษาลักษณะเครือข่ายของทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนเมือง

3. ควรจะมีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการศึกษาด้านอาชีพในชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการฝึกอบรมอาชีพในชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป